

Algemene Directie Gezondheid en Welzijn
Direction Générale Santé et Bien-Etre

25 Apr 2020

COVID-19: Denkkader voor preventieadvies

opgesteld door de Interne Dienst voor Preventie en Bescherming op het Werk (IDPBW)

1. Referenties

- a. <https://werk.belgie.be/sites/default/files/content/news/SocialDistancing.pdf>
- b. https://dekast.mil.intra/Records/ArchiefLijn/17/DG%20H&WB/2020/20200331_BU_20-50073046_COVID_N_AdviesMondmaskers_PBMs.pdf
- c. Wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk
- d. Codex over het welzijn op het werk
- e. 23 MAART 2020. — Ministerieel besluit houdende dringende maatregelen om de verspreiding van het coronavirus COVID-19 te beperken
- f. 3 APRIL 2020. — Ministerieel besluit houdende wijziging van het ministerieel besluit van 23 maart 2020 houdende dringende maatregelen om de verspreiding van het coronavirus COVID - 19 te beperken
- g. 17 APRIL 2020. — Ministerieel besluit houdende wijziging van het ministerieel besluit van 23 maart 2020 houdende dringende maatregelen om de verspreiding van het coronavirus COVID-19 te beperken
- h. https://werk.belgie.be/sites/default/files/content/news/Generiekegids_light.pdf
- i. [Sciensano: Consensus over het rationeel en correct gebruik van mondklappers tijdens de COVID-19 pandemie \(RMG, versie 16/04/2020\)](#)

2. Inleiding

- a. Volgens de experts zullen we nog een hele tijd met het coronavirus moeten leven. We zullen dan ook nog een hele tijd maatregelen moeten blijven nemen om de verdere verspreiding of nieuwe opflakkingen van het virus zoveel mogelijk te vermijden. Dat geldt des te meer van zodra we de strenge *lockdown*-maatregelen afbouwen. Commandanten, werknemers, sociale partners, IDPBW en andere actoren hebben hierbij een belangrijke rol te spelen. Dit document heeft als doel om richting te geven aan de beheersing van de voortdurende corona-crisis binnen Defensie.
- b. Binnen de preventiemaatregelen heerst een zekere hiërarchie m.b.t. het belang en de ingeschatte effectiviteit van de maatregel: in deze preventiehiërarchie staat het hanteren van de afstandsregel bijvoorbeeld hoger dan het mogelijk blootstaan aan een gevaar met een persoonlijk beschermingsmiddel (PBM).
- c. De leidinggevenden bepalen wat *Mission Essential* is en zullen personeel beschermen met maatregelen die zo hoog als mogelijk in de preventiehiërarchie staan. In de praktijk zal dit er mogelijk op neerkomen dat men toch een werk moet laten uitvoeren met preventiemaatregelen die lager dan gewild in de preventiehiërarchie voorkomen. Dit document geeft een aantal principes en argumenten mee, waarmee rekening moet gehouden worden.
- d. Dit document vervangt §1.b

3. Wettelijke basis

- a. §1.c en §1.d bepalen het algemeen kader van de welzijnswetgeving. Defensie moet als werkgever de nodige maatregelen treffen ter bevordering van het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk. Daartoe moeten een reeks preventiebeginselen worden toegepast zoals: risico's voorkomen, de evaluatie van risico's die niet kunnen worden voorkomen, de bestrijding van de risico's bij de bron, voorrang aan maatregelen inzake collectieve bescherming boven maatregelen inzake individuele bescherming, etc.
- b. Op donderdag 12 maart kondigde de Nationale Veiligheidsraad de federale fase van het crisisbeheer af. Er werden verschillende maatregelen genomen om de verspreiding van het virus te beperken. De versterkte maatregelen werden vastgelegd in een Ministerieel Besluit (zie §1.e, §1.f en §1.g) en bepalen wat kan en niet kan m.b.t. horeca, sportinfrastructuur, en dergelijke.
- c. De IDPBW staat Defensie bij voor de toepassing van de wettelijke en reglementaire bepalingen betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk en alle andere preventiemaatregelen en -activiteiten.
 - i. Dit betekent dat de IDPBW
 1. het wettelijk kader zal duiden t.a.v. de werkgever en de werknemers;
 2. advies zal geven over de preventieve maatregelen.
 - ii. De IDPBW is echter niet gemachtigd om afwijkingen op de wetgeving toe te staan.

4. Preventieve maatregelen: Algemeen

- a. Er bestaat een zekere preventiehiërarchie. Verschillende preventiemaatregelen zijn er steeds op gericht om, in een eerste tijd, **risico's te voorkomen**, vervolgens **schade te voorkomen** en tenslotte **schade te beperken**. In die filosofie staat "niet blootstaan aan het risico" hoger op de **preventiehiërarchie** dan "blootstaan aan een mogelijk risico met een PBM waarvan het nut niet bewezen is".
- b. Sommige maatregelen zijn waarschijnlijk effectiever dan andere. In §1.b werd de effectiviteit van preventieve maatregelen door de IDPBW ingeschat.
- c. De leidinggevenden bepalen welke activiteiten als *mission essential* worden beschouwd.
- d. Deze leidinggevenden **aanvaarden de risico's**.
- e. In onderstaande paragrafen worden een aantal preventiemaatregelen besproken.

5. Werken van thuis uit

- a. Deze maatregel biedt het meeste garanties.
- b. Pers hoeft zich niet te verplaatsen met het openbaar vervoer of via ander gemeenschappelijk vervoer zoals carpooling.
- c. Bovendien worden de fysieke contacten met collega's en derden op het werk vermeden.

6. Wie ziek is blijft thuis

Wie koorts heeft, griepachtige symptomen vertoont, etc. blijft thuis. Deze maatregel moet vermijden dat collega's besmet geraken.

7. Mission essential activities

Fysieke aanwezigheid beperken tot wat als *Mission Essential* wordt gekarakteriseerd.

8. Afstand houden (*social distancing*)
 - a. Blootstelling vermijden t.a.v. andere personen binnen de *social distancing bubble* (=1,5 m).
 - b. Indien de werkorganisatie het toelaat, gebruik dan een ruimere marge (> 1,5 m);
 - c. Gebruik markeringen, linten of fysieke barrières om zones of plaatsen af te bakenen.
 - d. Gebruik spreidingsmaatregelen bij in-, uit en doorgangen met markeringen, linten of fysieke barrières.
 - e. Overweeg 'eenrichtingsverkeer' in smalle gangen waar personen elkaar kruisen.
 - f. Bekijk de mogelijkheden van spreiding van het werk in de tijd gedurende een kalenderdag (mogelijkheden om het werk vroeger te beginnen en om het werk ook later op de dag mogelijk te maken). Dit heeft automatisch een impact op het aantal aanwezige personen.
 - g. Spreid ook zoveel mogelijk de pauzes, intermitterend in plaats van samenvallend.
9. Beperk aanwezigheid in ruimten of op plaatsen waar groepen mensen aanwezig zijn
 - a. Zelfs al kan de *social distancing bubble* tussen die personen gegarandeerd worden, dan nog is het aangewezen om de toegang voor te behouden aan wie daar echt aanwezig moet zijn.
 - b. Vermijd niet-noodzakelijke praatjes of bezoeken aan afdelingen of locaties waar werknemers zelf geen werkzaamheden moeten verrichten.
10. Isolatieprincipe
 - a. Vermijd rotatie/mengen van personen tussen teams.
 - b. Isolatie of afgezonderde tewerkstelling is een extreme vorm van afstand houden. Normaal moet zoveel mogelijk worden vermeden dat werknemers afgezonderd werken maar nu kan het een tijdelijke optie zijn.
 - c. Werkplekken onder brengen in afzonderlijke ruimtes met bezetting door 1 persoon.
 - d. Werkplekken compartimenteren.
 - e. Indien mogelijk voor de uitvoering van het werk kunnen teams die normaal per 2 opereren teruggebracht worden naar 1 persoon.
 - f. Zorg bij afgezonderde tewerkstelling voor een mogelijkheid van sociaal contact/controle via bv. radio's of andere systemen die geen actie van de ontvanger vergen.
 - g. Voor werk dat in gevaarlijke omstandigheden uitgevoerd moet worden, is de aanwezigheid van een andere persoon die in staat is snel alarm te geven, noodzakelijk. Indien *social distancing* daarbij niet mogelijk is, is het raadzaam dit werk stop te zetten.

11. Gebruik alternatieven voor bijeenkomsten zoals vergaderingen, opleidingen of werkoverleg.

- a. Digitale communicatiemiddelen en -tools bieden ongekeerde mogelijkheden om te overleggen. Defensie organiseert haar vergaderingen meer en meer via Skype.
- b. Werkverdelingen aan het begin van een taak kunnen worden gehouden in kleine groepen waarbij iedereen afstand houdt (*social distancing bubble*). Eventueel kan gebruik gemaakt worden van luidsprekers.

12. Geen begroetingen die contact inhouden.

Er zijn voldoende alternatieven voor de handdruk. Het blijft evenwel belangrijk om dit herhaald te benadrukken. De macht der gewoonte neemt vaak nog de bovenhand.

13. Pas de hygiënemaatregelen rigoureus toe.

- a. Zie <http://intranet.mil.intra/sites/News/COVID19/Pages/Default.aspx> en [20-50083205 Erratum 1. Prakt Richt Ontsmetting Covid-19 VN](#)
- b. Aandacht voor individuele hygiëne
- c. Aandacht voor frequent reinigen van Mat & Eqt

14. In quarantaine plaatsen van Mat & Eqt

Plaats Mat & Eqt dat niet gereinigd kan worden in quarantaine.

15. Beperken van de blootstellingstijd

- a. Als het in het kader van een *mission essential* taak/opdracht noodzakelijk is om binnen de *social distancing bubble* van iemand te komen, beperk dan die 'blootstelling' zoveel mogelijk in de tijd en limiteer het aantal personen dat in zo'n situatie terechtkomt.
- b. Hou tegelijk rekening met §16.d.

16. Gebruik van technische beschermingsmaatregelen binnen de *social distancing bubble*

- a. COVID -19 wordt overgedragen via druppels die vrijkomen wanneer een besmette persoon hoest, niest, en mogelijks zelfs wanneer hij/ zij praat.
- b. *Social distancing*, hoest- en handhygiëne en het weren van Pers die symptomen vertonen zijn sinds het begin van de COVID-19 pandemie de voorgestelde preferentiële maatregelen. Bovendien werd ook de reinigingsfrequentie van bepaalde oppervlakten en lokalen verhoogd.
- c. Het is goed denkbaar, zeker in het kader van de heropstart van de activiteiten, dat de *social distancing bubble* niet altijd kan gegarandeerd worden. Op dat moment kunnen andere maatregelen maken dat die activiteiten, indien ze moeten doorgaan, op een veiligere manier gebeuren. Dit kan door het gebruik van collectieve beschermingsmaatregelen (CBM) of individuele persoonlijke beschermingsmiddelen (PBM).
- d. Voorzie daarom het gebruik van beschermingsmiddelen als het noodzakelijk is om binnen de *social distancing bubble* van iemand te komen of als je een gesloten ruimte moet betreden waar veel mensen aanwezig zijn, of als de risico's verbonden aan de aard van het werk het vereisen.
- e. Het gebruik van beschermingsmiddelen mag geen op zichzelf staande maatregel zijn maar moet altijd gezien worden in samenhang met de andere preventiemaatregelen en met respect voor de preventiehiërarchie.

- f. Gebruik van collectieve beschermingsmaatregelen (CBM)
- i. Een plexiglas (of een ander doorzichtig materiaal) tussen de werknemers kan als barrière tussen twee mensen beschouwd worden en als extra bescherming dienen tegen speekseldruppels. Het is een creatieve manier om ervoor te zorgen dat de medewerkers geen fysiek contact hebben.
 - ii. Dit plexiglas (of een ander doorzichtig materiaal) moet regelmatig gereinigd worden.
 - iii. Het gebruik van CBM heeft voorrang op het gebruik van PBM.
- g. Gebruik van persoonlijke beschermingsmaatregelen (PBM)
- i. Het gebruik van CBM heeft voorrang op het gebruik van PBM.
 - ii. Op basis van het advies van de RMG (Risk Management Group) en na bijkomend overleg kan gesteld worden dat het dragen van gezichtsmaskers in deze situaties een bijkomende maatregel kan zijn, ook als het niet gaat om medische maskers (chirurgische en FFP2).
 - iii. Om enig effect te hebben, moeten gezichtsmaskers correct en consistent gedragen worden gedurende de tijd dat ze gebruikt worden. Bij correct gebruik hebben ze hun rol in het voorkomen van blootstellingen en in de overdracht van het virus.
 - iv. Mondmaskers hebben niet allemaal dezelfde kwaliteit.
 - v. Het gebruik van FFP2 maskers wordt in het kader van de COVID-19 pandemie voorbehouden aan Pers dat tewerkgesteld is in de gezondheidssector en dit in bepaalde welomschreven omstandigheden.
 - vi. Het gebruik van chirurgische maskers wordt ook aanbevolen in bepaalde omstandigheden in de gezondheidssector. In tegenstelling tot het gebruik van FFP2 mondmaskers, wordt het gebruik van chirurgische maskers echter ook buiten de gezondheidssector aanbevolen voor personeelsleden van mortuaria, begrafenisondernemingen en werknemers van wasserijen die in contact komen met vuil wasgoed van afdelingen met COVID-19 besmetten.
 - vii. Als de voorraad en de herbevoorrading van chirurgische maskers het toelaat, kunnen ze ook gedragen worden door Pers in essentiële functies daar waar de *social distance bubble* niet kan bewaard worden.
 - viii. Het gebruik van mondmaskers van textiel werd aanvankelijk niet aanbevolen. In de volgende fase, waar de inperkingsmaatregelen geleidelijk zullen versoepeld worden, lijkt er echter een plaats te zijn voor het gebruik van deze maskers: wanneer de *social distance bubble* niet kan gegarandeerd worden (en er geen chirurgische maskers beschikbaar zijn) en op plaatsen waar veel mensen samenkomen zoals in supermarkten, openbaar vervoer, ...

- ix. De verantwoordelijke leidinggevende én de gebruiker van het mondk masker in textiel moeten echter beseffen:
1. Dat het mondk masker eerder het Pers in de omgeving van de drager beschermt dan de drager zelf.
 2. Dit mondk masker, zoals alle andere maskers, zal nooit de maatregelen met betrekking tot *social distancing*, hand- en hoesthygiëne en isolatie van Pers met symptomen kunnen vervangen. Deze maatregelen blijven prioritair toe te passen.
 3. Alle mondk maskers en ook die in textiel moeten correct gebruikt worden, en zullen zowel mond als neus volledig bedekken.
 4. Wasbare maskers mogen maximaal 1 dag gedragen worden, en moeten sneller vervangen worden indien ze bevuild zijn. Ze mogen opnieuw gedragen worden nadat ze op 60° gewassen werden en volledig droog zijn, en door de gebruiker zijn geïnspecteerd op beschadigingen die de werking van het masker zouden kunnen tenietdoen.
 5. Richtlijnen voor de productie van textiel mondk maskers zijn nog niet beschikbaar op Sciensano maar zouden eerstdaags volgen.

17. Gebruik van organisatorische beschermingsmaatregelen binnen de *social distancing bubble*

- a. Het gebruik van CBMs en PBMs hebben altijd voorrang.
- b. Indien er binnen de *social distancing bubble* geen gebruik gemaakt wordt van CBMs of PBMs dan moeten volgende organisatorische beschermingsmaatregelen genomen worden:
 - i. geen contact tussen handen en gelaat;
 - ii. niet spreken tijdens uitvoering werk;
 - iii. in- en uitademen weg van elkaars gezicht.

18. Stel reis- en verplaatsingsbeperkingen in.

Laat enkel wat absoluut noodzakelijk is en niet kan worden opgelost langs digitale weg doorgaan. Vermijd als het even kan dienstverplaatsingen.

19. Beschermende sekwestratie

- a. Dat is een maatregel die een beperkte groep gezonde mensen afschermt van het virus. Zij blijven dan dag en nacht op hun afgeschermd 'veilige' werkplek. Het is in feite het omgekeerde van een cordon sanitaire waarbij (potentieel) besmette personen worden afgezonderd.
- b. Dit zou kunnen worden toegepast voor een klein aantal werknemers dat van vitaal belang is voor Defensie.
- c. Dat belang wordt best gekaderd vanuit een algemene noodzaak.
- d. Dergelijke maatregel moet volledig overlegd zijn met de werknemers in kwestie en het verdient aanbeveling om het door te spreken met de bevoegde autoriteiten.
- e. Beschermende sekwestratie wordt in een bepaalde vorm reeds toegepast voor OSG/OVG, buitenlands zendingen, etc.

20. Synthese

- a. Op dit moment schat de IDPBW het effect en de effectiviteit van preventieve maatregelen als volgt in:

#	Ref	Beschrijving preventiemaatregel	Inschatting	
			Effect op organisatie	Effectiviteit maatregel
1	§5	Werken van thuis uit	Risico's voorkomen	Highest
2	§8	<i>Social distancing</i> (≥ 1.5 m)	Risico's voorkomen	Very high
3	§7	Fysieke aanwezigheid beperken tot wat als <i>Mission Essential</i> wordt gekarakteriseerd ^(*)	Risico's voorkomen	Very high
4	§13.b	Individuele hygiëne ^(*)	Schade voorkomen	Very high
5	§13.c	Frequent reinigen van Mat & Eq ^(*)	Schade voorkomen	Very high
6	§14	In quarantaine plaatsen van Mat & Eq dat niet gereinigd kan worden	Risico's voorkomen, schade beperken	Very high
7	§6	Wie ziek is, blijft thuis	Risico's voorkomen, schade beperken	Very high
8	§10	Isolatieprincipe ^(*)	Risico's voorkomen	Very high
9	§11.a	Digitale communicatiemiddelen en -tools ^(*)	Risico's voorkomen	Very high
10	§12	Geen begroetingen die contact inhouden ^(*)	Risico's voorkomen	Very high
11	§19	Beschermende sekwestratie	Risico's voorkomen	Very high
12	§9	Beperk aanwezigheid in ruimten of op plaatsen waar groepen mensen aanwezig zijn ^(*)	Risico's voorkomen	High
13	§11.b	Briefen aan kleine groepen ^(*)	Risico's voorkomen	High
14	§16.c	CBM (e.g. Plexiglas) binnen de <i>social distancing bubble</i> (<1.5 m)	Schade voorkomen	High
15	§18	Reis- en verplaatsingsbeperkingen ^(*)	Risico's voorkomen, schade beperken	High
16	§15	Beperken van de blootstellingstijd binnen de <i>social distancing bubble</i> ^(*)	Risico's voorkomen	Medium to Low ^(*)

17	§16.d	PBM: gebruik FFP2/3 binnen de <i>social distancing bubble</i>	Schade voorkomen	Medium
18	§16.d	PBM: gebruik chirurgisch masker binnen de <i>social distancing bubble</i>	Schade voorkomen, schade beperken	Low
19	§16.d	PBM: DIY mondk masker / sjaal / bandana	Schade voorkomen, schade beperken	Lower
20	§17	Gebruik van organisatorische beschermingsmaatregelen binnen de <i>social distancing bubble</i>	Schade voorkomen	Close to zero
21	-	In teamverband binnen de <i>social distancing bubble</i> (<1.5 m) zonder preventieve maatregelen	n.v.t.	Zero
(*) : in combinatie met #2 (°) : in functie van de blootstellingstijd (+) : wanneer gebruik gemaakt wordt van PBMs				

- b. De maatregelen in bovenstaande tabel verminderen in meerdere of mindere mate de kans op besmetting. Er worden best meerdere maatregelen gecombineerd om de gezondheid van het personeel maximaal te vrijwaren.
- c. De **maatregelen #1-11 bieden de beste garantie** ook voor wat onder *Mission Essential* wordt gecategoriseerd.
- d. Wanneer de maatregelen #1-11 naar inschatting van de leidinggevenden niet haalbaar zijn in het kader van *Mission Essential* taken/opdrachten, moet overgegaan worden tot maatregelen #12-19. De effectiviteit van deze maatregelen varieert maar ze zijn niet zo effectief als de maatregelen #1-11. Maatregelen #20-21 zijn nog minder of zelfs helemaal niet effectief.

21. Praktische aanpak (zie ook §1.h)

- a. Het beheer van deze crisis zal heel wat creativiteit vergen. Voorbeelden binnen en buiten Defensie tonen aan dat deze creativiteit zich ook op de werkvloer bevindt. De leidinggevenden en de werknemers worden dan ook aangemoedigd om gezamenlijk naar oplossingen te zoeken (via rechtstreekse participatie).
- b. De leidinggevenden en de werknemers doen hierbij maximaal een beroep op de expertise die intern Defensie aanwezig is bij de IDPBW. De preventieadviseur-arbeidsveiligheid (PA) en de preventieadviseur-arbeidsarts (PA-AA) zijn verspreid over lokale afdelingen van de IDPBW: de LDPBW's en de AMTs. Er zijn ook psychosociale aspecten gerelateerd aan de beheersingsmaatregelen, ook bij thuiswerk. Hiervoor kan contact worden opgenomen met de Psy-Soc antennes.
- c. Duidelijke instructies, de nodige opleiding en communicatie zijn uiterst belangrijk. Informeer de werknemers waarom het noodzakelijk is om op een veilige manier aan de slag te gaan of te blijven, ook als thuiswerk niet mogelijk is. Geef de werknemers toegankelijke informatie, duidelijke instructies en gepaste opleiding over de maatregelen en ga na of deze informatie en instructies goed begrepen zijn en correct worden opgevolgd. Herhaal de

instructies regelmatig, en wees daarbij aandachtig voor werknemers die extra opleiding en instructies nodig kunnen hebben, zoals onervaren jonge militairen.

- d. Het is belangrijk dat er tijdig contact wordt genomen met externen zoals leveranciers, aannemers, en anderen die met Defensie in contact komen, om hen te informeren over de regels in onze kwartieren. Veel mensen zullen met concrete vragen zitten: maak duidelijk bij wie ze daarvoor terecht kunnen via infoborden, intranet, website, ... Vermeld ook de contactgegevens van de relevante afdeling van de IDPBW.
- e. Overleg (via het BOC en het HOC) over de maatregelen die genomen (zullen) worden is belangrijk: op die manier zal het draagvlak en de opvolging van de maatregelen worden vergroot. Het overleg over de te nemen maatregelen moet zo vroeg mogelijk gebeuren.

22. De psychologie van de leidinggevende en de werknemer

- a. Zowel leidinggevende als werknemer streven naar een maximale protectie. Het virus is een onzichtbare vijand waarover nog niet alles geweten is en dat scheidt onzekerheid.
- b. Het nemen van maatregelen, of ze nu effectief zijn of niet, creëert de indruk van controle.

23. Literatuur voor de preventieprofessionals

- a. Tips & tricks m.b.t. kleedkamers, werkposten, sanitaire voorzieningen, rust- en lunchpauzes, circulatie, regels voor externen, werken met derden, off-site werkzaamheden etc. kunnen gevonden worden in §1.h.
- b. Nuttige links
 - i. www.info-coronavirus.be
 - ii. www.crisiscentrum.be
 - iii. www.coronaviruscovid19.be
 - iv. www.werk.belgie.be